

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 40 מרחשון תשע"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול רשכבה"ג מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוקללה"ה

פרשת חיי שרה

עקב פטירתו של רבינו הגדול זיע"א, העלון כולו מוקדש לחידושים על הפרשה מתורתו וספריו, ויהי רצון שיהיה מליץ יושר בעדנו

ובעד כל ישראל

"ואברהם זקן" (כד, א)

"ויאמר עבד אברהם אנכי" (כד, לד)

באבן העזר (סי' לה סע' ה) כתב השו"ע "שם האב הרצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדש לו, ושתק הבן, והלך האב וקידשה לו, הרי זו מקודשת, דמחמת כיסופא דאב שתק ועשאו שליח לקדש לו. אבל באיניש אחריני, כהאי גוונא, הרי זו ספק מקודשת".

ובשו"ת יביע אומר (ח"ב חו"מ סי' ה) הביא מרן זיע"א את דברי 'המקנה' (קונטרס אחרון, שם) שהביא ראייה לכך, שהנה אמרו **במס' כלה** וכן הביאו **התוס' בכתובות** (ז, ב) שמאליעזר שקידש את רבקה למדו לברכת אירוסין בקידושין ע"י שליח.

ולכאורה, לא מצינו בתורה שיצחק דיבר עם אליעזר בענין הקידושין, ורק אברהם דיבר עמו בפני יצחק ועשאו שליח לקדש. וזו הסיבה שאליעזר אומר להם "עבד אברהם אנכי", כלומר שאברהם מינה אותו לשליח קידושין ולולא זה לא היה יכול לקדש עבורו, כי אף על פי שדיבר עם אברהם בענין הקידושין בפני יצחק, מכל מקום באדם אחר שאינו האב אין שתיקת הבן מורה על הסכמתו, ורק בגלל שאברהם דיבר בפני יצחק ויצחק שתק, שפיר יכול אברהם לקדש עבורו אשה, והוא שלוחו של אברהם.

והוסיף שלכאורה יש לדקדק מכאן ששליח עושה שליח בקידושין [שלא כדברי הקדוש מרדכי (רפ"ב דקידושין)], שאין שליח עושה שליח, משום שמילי לא ממסרן לשליח], שהרי לפי הנ"ל אברהם היה שליחו של יצחק [שדיבר בפניו ושתק], ואליעזר שליח של אברהם. אלא שיש לדחות שעבדו שאני דהוי כגופו.

וכן מוכרח שהרי אין עבד נעשה שליח, אלא דשאני עבדו דהוי כמו גופו. ולכן הקדים אליעזר ואמר "עבד אברהם אנכי" כלומר שאין הוא בגדר שליח של אברהם אלא עבדו הוא וכגופו דמי.

בשו"ת יביע אומר (ח"ג יו"ד סי' יג') דן מרן זיע"א במצות "מפני שיבה תקום", האם יש לקום בפני זקן בן ששים שנה או מבן שבעים שנה ומעלה.

שהנה כתב **הברכי יוסף** (סי' רמד סק"ד) בשם רבינו האר"י ז"ל, שכל שהוא בן ששים שנה מצוה לקום מפניו. **ובשו"ת חקרי לב** (ח"ב מיו"ד בשו"ת א"ח סי' ז ד"ה ע"א) הביא את דברי הפוסקים (בסי' רמד) שזקן הוא בן ע' שנה, שכן נאמר "מפני שיבה", ושיבה היינו בן שבעים שנה.

אמנם הביא החקרי לב שם ראייה לדברי האר"י ז"ל מדברי **המדרש** (ב"ר) בפרשתנו "ואברהם זקן. ר' יצחק פתח, וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני, לא היא זקנה לא היא שיבה? (בתמיהה). אלא שאם נתת לי זקנה תן לי שיבה עמה". ופירש"י, שיבה, הדרת פנים. והקשה **היפה תואר** מהו ששאל המדרש "לא היא זקנה לא היא שיבה"? והרי שנינו "בן ס' לזקנה בן ע' לשיבה", ואם כן יש הבדל בין זקנה לשיבה. ועל כרחך שדוקא בלשון חכמים יש הבדל בין זקנה לשיבה, אבל בלשון הכתוב הכל אחד. וכדברי האר"י ז"ל ש"מפני שיבה" היינו בן ששים.

אך **ביביע אומר** שם דחה ראייתו, שכן כוונת המדרש להקשות שכיון שכתוב שיבה למה לומר זקנה, והרי בכלל מאתים מנה. שבכלל שבעים יש ששים. אך לעולם ודאי שגם בלשון הכתוב יש הבדל בין זקנה לשיבה. והוסיף, שכן פירש **הרד"ל** במדרש שם.

[ומסקנת הרב בתשובה שם היא שקימה מפני זקן בשנים היינו מגיל שבעים שנה ומעלה. והמחמיר לקום מפני זקן בן ס' שנה, כדברי האר"י ז"ל, תבוא עליו ברכה, ואפי' בבהכ"נ ובשעת קריאת ספר תורה וק"ש. ויש להחמיר מפני זקן שהוא ספק בן שבעים שנה או לא, דספיקא דאורייתא לחומרא, ומ"מ בספק בן ששים א"צ להחמיר].

מרת ויקטוריה בת ברטה מוזין ע"ה
המנוח שלמה בן חיים סלימאן ז"ל
מרת שמחה בת חונעה ע"ה
מרת איטה בת אידס קוגן ע"ה

המנוח חיים בן נעמי ז"ל ♦ מרת הילה בת פאני ע"ה
המנוח אברהם בן גורג'יה ז"ל
גאולה בת רחל מעברי ע"ה
מרת מרים בת יוכבד רבין ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן שלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוזה בת תאג'יה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ צביה בת סרח ע"ה

”ויצחק בא מבוא באר לחי ראי” (כד, סג)

שאברהם וישמעאל גרים היו, וקי”ל בקידושין (יו, ב), גר אינו יורש את אביו הגר, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. וקודם שנולדו האחרים כבר נתן כל אשר לו ליצחק.

והנה נאמר (כד, י) ”וכל טוב אדוניו בידו, ופירש”י שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם”. והקשה הרא”ם כנ”ל, שהרי אמרו ”לא תהא בעבורי אחסנתא אפי” מברא בישא לברא טבא”, ואברהם קיים כל התורה ואפי” עירובי תבשילין.

ובשו”ת יביע אומר (ח”ח חו”מ סי’ ט’) תירץ בשם הגר”י **אשכנזי בספר ‘מחנה יהודה’** (סי’ רפב), שהרי טעם האיטור הוא משום שלא ידעינן הי זרעא דנפיק מיניה, והרי שרה אמנו נביאה היתה, ואברהם היה טפל לשרה בנבואה, וכמו שאמרו חז”ל על הפסוק כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, וכבר ראתה ברוח הקודש שאין צדיק יוצא מישמעאל, ובכה”ג שפיר דמי לאעבורי אחסנתא. ועוד שישמעאל היה עובד ע”ז ומגלה עריות ושופך דמים (ב”ר נג, יא), ובודאי שמותר לאעבורי אחסנתא מניה, שהרי כתב **הרמב”ם** (פי”א מהל’ גולה ואבדה ה”ב) שאסור להחזיר אבדה לעובדי ע”ז ולמחללי שבת בפרהסיא ולאוכל נבלות להכעיס, ולא חיישינן לזרעא מעליא דנפיק מניה, אף על פי שהאבדה ממון שלו, וכ”ש דלא חיישינן להכי באעבורי אחסנתא.

וביביע אומר כתב שקשה קצת על תירוץ זה שהרי אמרו (ב”ב טז, ב) שישמעאל עשה תשובה, וא”כ תיפוק ליה משום ישמעאל עצמו שהוא יורש.

עוד תירץ בשם **הבאר שבע** (סנהדרין צא, א), שהרי דין הוא (יבמות כב, א) שבנו מן השפחה והנכרית אינו בנו לשום דבר, ולזה נתכוונה שרה באומרה כי לא יירש בן האמה הזאת וכו’, כלומר מאחר שהוא בן האמה אינו ראוי לירש, ולכך לא שייך בכה”ג אעבורי אחסנתא. ואפי” את”ל שאברהם שיחררה קודם שנשא, מ”מ אברהם וישמעאל ובני קטורה כולם גרים היו, וקי”ל בקידושין (יו, ב) שהגר את הגר אינו יורש לא מד”ת ולא מד”ס וכו’.

אולם הקשה ביביע אומר, שהרי נאמר ”ותקח שרי את הגר המצרית שפחה ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה” ודרשו חז”ל ”לאשה ולא לפילגש”. ומוכח שהיה לו בה אישות לאחר שנתגיירה, וישמעאל מתיחס אחריו, וכמו שכתוב ”ויקרא אברם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל”, וכן בכמה פסוקים נאמר עליו בנו. וכ”כ הגאון מהר”ש יפה ביפה תאר (פרשה נג סי’ טו) שאין לומר בזה ולד שפחה כמותה, ולא מקרי זרע לאברהם, שהרי בודאי בשחרור ובכתובה נשא את הגר כדרשינן לו לאשה ולא לפילגש.

וכתב שצריך לומר שרק ע”י המילה נחשב אברהם אבינו לגר צדק, וישמעאל היה כבר גדול בשנים, וגם הוא נתגייר בשעה שמל, והגר אינו יורש את אביו הגר לא מד”ת ולא מד”ס.

חז”ל דרשו שיצחק בא מגן עדן, ששם שהה לאחר שניצל מהעקידה. **ובשו”ת יחווה דעת** (ח”ד סי’ יד) דן מרן זיע”א האם יצחק היה חייב לברך ברכת הגומל לאחר הצלתו.

והביא את דברי החיד”א **במחזיק ברכה** (סימן רי”ט סק”ב) בשם אביו הגאון **רבי יצחק זרחיה אזולאי ז”ל**, אודות מה שנשאל **מהגאון רבי אליעזר נחום ז”ל**, בשאלת חלום, בענין הארבעה שנכנסו לפרדס שהוא מקום סכנה (שהרי בן עזאי הציץ ומת, וכן זומא הציץ ונפגע), האם רבי עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום היה חייב לברך הגומל, וכן יצחק אבינו שניצל מהעקידה, האם נתחייב בברכת הגומל, כיון שהגיע לסכנה וניצל ממנה, וכן כהן גדול שהיה נכנס ביום הכפורים לקודש הקדשים, במקום אש להבת שלהבת, האם יברך הגומל בצאתו בשלום מן הקודש.

והשיב, כי מעולם לא תיקנו חכמים לברך הגומל אלא דוקא על צרה הבאה לאדם בעל כרחו ושלא מדעתו, ונעשה לו נס, שאז חייב לברך, כאותם ארבעה שצריכים להודות, חבוש ים יסורין מדבר, שסימנם: וכל החיים יודוך סלה. שיורדי הים בעל כרחם צריכים לעבור בו לצורך פרנסתם וכיוצא בזה, וכן הולכי מדברות בעל כרחם הם צריכים ללכת במדבר הגדול. מה שאין כן אדם העושה דבר מרצונו ומכניס עצמו לסכנה אין צריך לברך, שהרי רבי אלעזר בר’ שמעון שהיה אומר ליסוריו בואו אחי בואו רעי, ולמחר אומר להם שילכו, (בבא מציעא פד ע”ב), היתכן שבכל יום היה מברך הגומל, בודאי שאין הדעת מקבלת דבר זה, הואיל והיו יסוריו מסורים בידו.

ואותם ארבעה שנכנסו לפרדס, בלאו הכי הדבר ברור שאינו כפשוטו, וכמו שכתבו התוספות חגיגה (י”ד ע”ב), שנכנסו לפרדס על ידי שם, ולא עלו ממש לרקיע, אלא נראה היה להם כמו שעלו. וכן פירש הערוך, ואם כן בודאי דלא שייך לברך הגומל על מחשבה והתבודדות. ועקדת יצחק שהיתה בציווי ומאמר השי”ת, אף שהקדוש ברוך הוא עשה לו נס אין צריך לברך, וכן הכהן הגדול כיון שנכנס על פי מצות ה’ שיכנס לפני ולפנים כי כן יסד המלך מלכו של עולם לצורך מחילת עונות בית ישראל, לא נתחייב בברכת הגומל. והגאון רבי אליעזר נחום חזר והשיב על דבריו, שאף על פי שהארבעה שנכנסו לפרדס אין הדברים כפשטם, מכל מקום כיון שהתעמקו במחשבתם ונכנסו למקום סכנה פשוט שחייבים לברך הגומל כשיצאו בשלום. וכן הכהן הגדול פשוט שהיה מברך הגומל בצאתו בשלום מן הקודש, כיון שניצל ממקום סכנה.

”ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק” (כה, ה)

ב’דעת זקנים’ מבעלי התוס’ הקשו שהרי אמרו חז”ל (כתובות נג, א) שאסור לאעבורי אחסנתא אפי” מברא בישא לברא טבא, דלא ידעינן הי זרעא נפיק מניה. וידוע (יומא כח, ב) שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין. ותירצו,

המנוח חיים בן נעמי ז”ל למש’ חנוך הי”ו ♦ מרת ורדה בת סאלם אברהם ע”ה ♦ המנוח אביעד בן יפה שלום ז”ל

שמואל בן תאג”ה חברוני ז”ל
תמר בת ברוד מלמד ע”ה
רפאל חיים בן שמחה כדורי ז”ל

שלמה בן יחיה יהודה ז”ל
מרים בת שלום יהודה ע”ה
מסעודה בת פורטונה דמרי ע”ה

כליפה מקיקס בן פרשה כלילה עידן ז”ל
שלום בן חממה אהרוני ז”ל
בנימין בן מרים מזרחי ז”ל